

VIIDUMÄE RIIKLIKU LOODUSKAITSEALA ÄMBLIKUD (ARANEI)

Asta VILBASTE

Eesti Loodusuurijate Selts. Autori kodune aadress: Lai 19—2, EE-2400 Tartu, Eesti

Esitanud K. Elberg

Toimetusse saabunud 2. märtsil 1993, avaldamisele lubatud 16. märtsil 1993

Annotatsioon. Ülevaate saamiseks Viidumäe Riikliku Looduskaitseala ämblikest on esitatud nende liiginimestik, ära märgitud valdavad liigid, toodud andmed ämblike esinemise ja arvukuse kohta metsa- ja sootüüpides ning ämblike kui selgrootute loomade rühma osakaalu kohta samblarinde ja kõdukihi mesofaunas. Üldse leiti 193 liiki. Nendest 5 (*Haplodrassus silvestris*, *Clubiona terrestris*, *Tricca lutetiana*, *Theridion pallens*, *Araneus alpicus*) on esmasleiud Eestist ja nende levila põhjapiir on Saaremaal.

Võtmesõnad: ämblikud (*Aranei*), faunaanalüüs, Eesti, Saaremaa.

Viidumäe Riiklik Looduskaitseala (pindala 1194 ha) asub Lääne-Saaremaa. Talle on iseloomulik taimeliikide rohkus: üle 600 liigi. Paljud neist on Eestis haruldased ja 33 liiki kuulub Eesti punasesse raamatusse. Mitmete liikide levila piir on Lääne-Eestis. Üks liik — saaremaa robirohi (*Rhinanthus osiliensis*) — on Saaremaa endeem. Elupaikade mitmekesisuse tõttu ja analoogselt taimeliikide rohkusega on Viidumäel arvukalt ka selgrootute loomade liike, kaasa arvatud ämblikud.

Järgnevas on antud ülevaate olulisematest metsade ja soode samblarinde ja metsakõdu mesofauna komponentidest ning ämblike liigilisest koosseisust Viidumäe Riiklikul Looduskaitsealal. Üksikuid metsatüüpe on iseloomustatud ämblike osakaalu, arvukuse ning valdavate liikide alusel ning võrreldud saadud andmeid teiste piirkondade (Matsalu, Vooremaa, Lahemaa) omadega (Vilbaste, 1979, 1982, 1988).

Põhiline ämblike materjal koguti Eesti Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudi (ZBI) ekspeditsioonidel 1984. aasta kevadel (21.—26. maini), suvel (5.—11. juunini) ning sügisel (17.—20. novembrini). Varasemad andmed olid kasinad — alates 1964. aastast oli leitud vaid 17 ämblikuliiki. 1984. aastal pöörati enam tähelepanu sambla- ja kõdukihi loomadele.

Püügimetoodika oli sama mis eelnevatel uurimisretkedel. Rohurindest püüti ämblikke entomoloogilise kahaga, üks püügiühik on 100 kahalööki. Kahapüügid tegid E. Remm ja J. Vilbaste. Ämblike kogumisel samblarindest ja metsakõdust kasutati entomoloogilist sõela, püügiühikuks on ühelt ruutmeetritl võetud proov. Sõelapüügid tegi A. Vilbaste. Igal uurimisretkel tehti 24 sõelapüüki, kokku 72 püüki. Läbi uuriti 72-ruutmeetrine ala.

Viidumäe Riiklikult Looduskaitsealalt kogutud ämblikuliigid

Jrk. nr.	Liik	ZBI materjal	M. Tina materjal rohurindest	1984. aasta sõelapüügid				
				männikust	kuusikust	lehtmetsast	soometsast	soost
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	<i>Amaurobius fenestralis</i> (Stroem)	+						
2.	<i>Dictyna arundinacea</i> (L.)	+	+					
3.	<i>D. pusilla</i> Thor.	+	+					
4.	<i>D. uncinata</i> Thor.		+					
5.	<i>Drassodes pubescens</i> (Thor.)	+						
6.	<i>Haplodrassus signifer</i> (C.L.K.)	+						
7.	<i>H. silvestris</i> (Bl.)	+						
8.	<i>H. soerenseni</i> (Strand)	+		+		+	+	+
9.	<i>H. umbratilis</i> (L.K.)	+		+				
10.	<i>Zelotes clivicola</i> (L.K.)	+					+	
11.	<i>Z. subterraneus</i> (C.L.K.)	+						
12.	<i>Gnaphosa bicolor</i> (Hahn.)	+						
13.	<i>Micaria pulicaria</i> (Sund.)	+					+	
14.	<i>Clubiona subsultans</i> Thor.	+						
15.	<i>C. stagnatilis</i> Kulcz.			+				
16.	<i>C. coerulescens</i> L.K.	+				+		
17.	<i>C. terrestris</i> Westr.	+				+		
18.	<i>C. neglecta</i> O.P.-C.			+				
19.	<i>C. lutescens</i> Westr.	+				+		
20.	<i>C. compta</i> C.L.K.	+				+		
21.	<i>C. trivialis</i> C.L.K.	+		+			+	
22.	<i>Cheiracanthium erraticum</i> (Walck.)	+	+					
23.	<i>C. virescens</i> (Sund.)		+					
24.	<i>Agroeca brunnea</i> (Bl.)	+		+		+		
25.	<i>Zora spinimana</i> (Sund.)	+		+		+	+	+
26.	<i>Z. nemoralis</i> (Bl.)	+		+				
27.	<i>Micrommata virescens</i> (Cl.)	+	+					
28.	<i>Misumena vatia</i> (Cl.)	+	+					
29.	<i>Xysticus cristatus</i> (Cl.)	+	+	+				
30.	<i>X. erraticus</i> (Bl.)	+	+	+			+	
31.	<i>X. ulmi</i> (Hahn)	+	+					
32.	<i>X. bifasciatus</i> C.L.K.	+	+	+				
33.	<i>X. lineatus</i> (Westr.)		+					
34.	<i>X. luctuosus</i> (Bl.)		+					
35.	<i>Oxyptila praticola</i> (C.L.K.)	+		+			+	
36.	<i>O. trux</i> (Bl.)	+			+			+
37.	<i>O. atomaria</i> (Panz.)	+		+		+		
38.	<i>O. brevipes</i> (Hahn)	+						+
39.	<i>Philodromus aureolus</i> (Cl.)	+	+					
40.	<i>P. cespitum</i> (Walck.)		+					
41.	<i>P. collinus</i> C.L.K.		+					
42.	<i>P. emarginatus</i> (Schrk.)	+						
43.	<i>Thanatus formicinus</i> (Cl.)	+						
44.	<i>Tibellus oblongus</i> (Walck.)	+	+					
45.	<i>Heliophanus flavipes</i> C.L.K.	+	+					

1	2	3	4	5	6	7	8	9
46.	<i>H. auratus</i> C.L.K.	+						
47.	<i>Dendryphantès rudis</i> (Sund.)	+						
48.	<i>Bianor aenescens</i> (Sim.)	+				+		
49.	<i>Neon reticulatus</i> (Bl.)	+		+	+		+	+
50.	<i>Euophrys frontalis</i> (Walck.)	+		+		+	+	
51.	<i>E. aequipes</i> (O.P.-C.)	+				+		+
52.	<i>Sitticus caricis</i> (Westr.)	+						
53.	<i>Evarcha falcata</i> (Cl.)	+	+	+		+		
54.	<i>E. arcuata</i> (Cl.)	+	+					+
55.	<i>Pellenes tripunctatus</i> (Walck.)	+						
56.	<i>Pardosa monticola</i> (Cl.)	+						
57.	<i>P. palustris</i> (L.)	+						
58.	<i>P. pullata</i> (Cl.)	+						
59.	<i>P. prativaga</i> (L.K.)	+						
60.	<i>P. amentata</i> (Cl.)	+						
61.	<i>P. lugubris</i> (Walck.)	+				+		
62.	<i>Hygrylosa rubrofasciata</i> (Ohl.)	+				+		
63.	<i>Xerolycosa nemoralis</i> (Westr.)	+						
64.	<i>Alopecosa inquilina</i> (Cl.)	+	+					
65.	<i>A. pinetorum</i> (Thor.)	+						
66.	<i>Alopecosa pulverulenta</i> (Cl.)	+						
67.	<i>A. aculeata</i> (Cl.)	+		+				+
68.	<i>Trochosa terricola</i> Thor.	+		+		+	+	
69.	<i>T. spinipalpis</i> (F.O.P.-C.)	+				+	+	+
70.	<i>Tricca lutetiana</i> (Sim.)	+					+	+
71.	<i>Pirata hygrophilus</i> Thor.	+					+	+
72.	<i>Pisaura mirabilis</i> (Cl.)	+	+					
73.	<i>Dolomedes fimbriatus</i> (Cl.)	+	+					
74.	<i>Agelena labyrinthica</i> (Cl.)	+						
75.	<i>Cryphoea silvicola</i> (C.L.K.)	+			+	+	+	+
76.	<i>Antistea elegans</i> (Bl.)	+						+
77.	<i>Hahnia ononidum</i> Sim.	+		+	+			
78.	<i>H. pusilla</i> C.L.K.	+						+
79.	<i>Ero tuberculata</i> Deg.	+			+			
80.	<i>Euryopsis flavomaculata</i> (C.L.K.)	+		+			+	+
81.	<i>Dipoena tristis</i> (Hahn)	+						
82.	<i>Crustulina guttata</i> (Wid.)	+			+	+		+
83.	<i>Steatoda phalerata</i> (Panz.)	+		+				
84.	<i>Achaearanea riparia</i> (Bl.)		+					
85.	<i>Theridion sisyprium</i> (Cl.)	+	+					
86.	<i>T. impressum</i> L.K.	+	+					
87.	<i>T. simile</i> C.L.K.		+					
88.	<i>T. pinastri</i> L.K.		+					
89.	<i>T. varians</i> Hahn.	+	+					
90.	<i>T. tinctum</i> (Walck.)		+					
91.	<i>T. bimaculatum</i> (L.)	+	+					
92.	<i>T. pallens</i> Bl.	+	+					+
93.	<i>Enoplognatha ovata</i> (Cl.)	+	+					
94.	<i>Robertus lividus</i> (Bl.)	+		+		+	+	
95.	<i>R. arundineti</i> (O.P.-C.)	+	+					
96.	<i>R. scoticus</i> Jacks.	+					+	
97.	<i>Pholcomma gibbum</i> (Westr.)	+					+	
98.	<i>Tetragnatha extensa</i> (L.)	+	+					
99.	<i>T. pinicola</i> L.K.	+	+					
100.	<i>T. dearmata</i> Thor.	+						

1	2	3	4	5	6	7	8	9
101.	<i>Pachygnatha listeri</i> Sund.	+	+	+				+
102.	<i>P. degeeri</i> Sund.	+						
103.	<i>Meta segmentata</i> (Cl.)	+	+					
104.	<i>Meta mengei</i> (Bl.)	+	+				+	+
105.	<i>M. merianae</i> (Scop.)	+						
106.	<i>Araneus angulatus</i> Cl.	+						
107.	<i>A. diadematus</i> Cl.	+	+					
108.	<i>A. marmoreus</i> Cl.	+	+					
109.	<i>A. marmoreus pyramidatus</i> Cl.	+						
110.	<i>A. quadratus</i> Cl.		+					
111.	<i>A. alsine</i> (Walck.)		+					
112.	<i>A. cornutus</i> Cl.		+					
113.	<i>A. redii</i> (Scop.)	+						
114.	<i>A. sturmi</i> (Hahn)	+	+					
115.	<i>A. cucurbitinus</i> Cl.	+	+					
116.	<i>A. alpicus</i> (L.K.)	+						
117.	<i>Hyposinga pygmaea</i> (Sund.)	+	+					
118.	<i>H. sanguinea</i> (C.L.K.)		+					
119.	<i>Singa hamata</i> (Cl.)		+					
120.	<i>Cercidia prominens</i> (Westr.)	+	+					
121.	<i>Mangora acalypha</i> (Walck.)		+					
122.	<i>Cyclosa conica</i> (Pall.)	+						
123.	<i>Ceratinella brevis</i> (Wid.)	+	+	+	+	+	+	
124.	<i>C. scabrosa</i> (O.P.-C.)	+						+
125.	<i>Walckenaeria antica</i> (Wid.)	+		+		+		
126.	<i>W. cucullata</i> (C.L.K.)	+		+	+	+	+	
127.	<i>W. dysderoides</i> (Wid.)	+						+
128.	<i>Entelecara acuminata</i> (Wid.)	+						
129.	<i>E. congenera</i> (O.P.-C.)	+						+
130.	<i>E. erythropus</i> (Westr.)		+					
131.	<i>Gongylidium rufipes</i> (Sund.)	+				+		
132.	<i>Desmodicus elevatus</i> (C.L.K.)	+	+					
133.	<i>Hypomma cornutum</i> (Bl.)	+				+		
134.	<i>Gonatium rubens</i> (Bl.)	+	+	+				
135.	<i>G. rubellum</i> (Bl.)	+				+		
136.	<i>Maso sundevalli</i> (Westr.)	+	+	+	+	+	+	
137.	<i>Pocadicnemis pumila</i> (Bl.)	+	+			+		
138.	<i>Hypselistes jacksoni</i> (O.P.-C.)		+					
139.	<i>Abacoproeces saltuum</i> (L.K.)	+		+	+			
140.	<i>Oedothorax tuberosus</i> (Bl.)	+						
141.	<i>O. apicatus</i> (Bl.)		+					
142.	<i>Trichopterna cito</i> (O.P.-C.)	+		+				
143.	<i>Pelecopsis elongata</i> (Wid.)	+		+				
144.	<i>Silometopus incurvatus</i> (O.P.-C.)	+		+				+
145.	<i>Cnephlocotes obscurus</i> (Bl.)	+	+					+
146.	<i>Tiso vagans</i> (Bl.)		+					
147.	<i>Minyriolus pusillus</i> (Wid.)	+		+	+	+	+	
148.	<i>Tapinocyba pallens</i> (O.P.-C.)	+		+	+	+		
149.	<i>T. insecta</i> (L.K.)	+		+				+
150.	<i>Tapinocyboides pygmaea</i> (Menge)	+		+				
151.	<i>Minicia marginella</i> (Wid.)	+						+
152.	<i>Gongylidiellum latebricola</i> (O.P.-C.)	+					+	
153.	<i>G. murcidum</i> Sim.	+						+
154.	<i>Micrargus herbigradus</i> (Bl.)	+						
155.	<i>M. laudatus</i> (O.P.-C.)	+		+			+	+

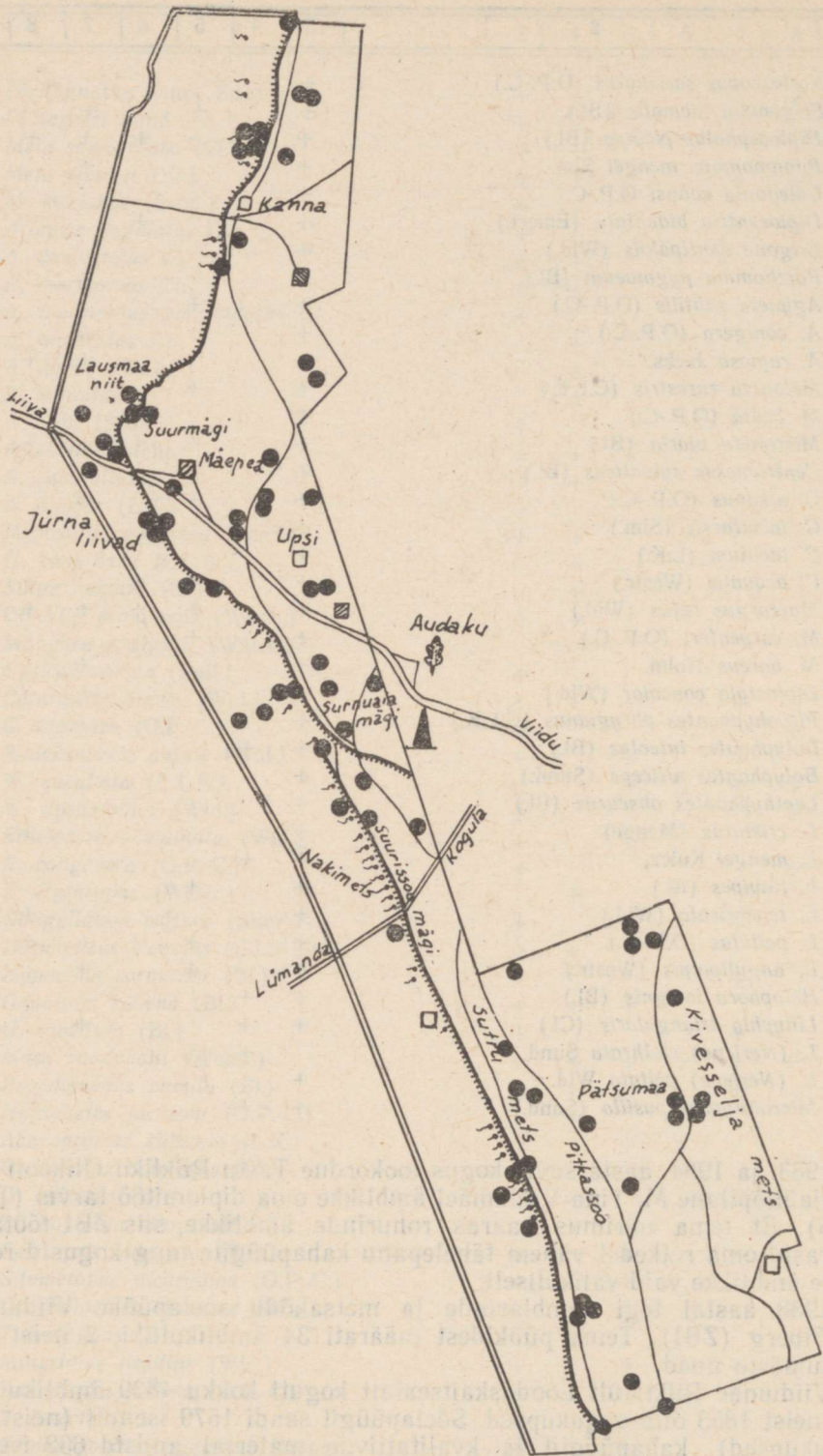
1	2	3	4	5	6	7	8	9
156.	<i>Notioscopus sarcinatus</i> (O.P.-C.)	+						+
157.	<i>Erigonella hiemalis</i> (Bl.)	+		+		+		
158.	<i>Diplocephalus picinus</i> (Bl.)	+		+	+	+	+	+
159.	<i>Panamomops mengei</i> Sim.	+				+		
160.	<i>Caledonia evansi</i> O.P.-C.	+						
161.	<i>Diplocentria bidentata</i> (Emert.)	+			+			
162.	<i>Erigone dentipalpis</i> (Wid.)	+						
163.	<i>Porrhomma pygmaeum</i> (Bl.)	+						
164.	<i>Agyneta subtilis</i> (O.P.-C.)	+		+				
165.	<i>A. conigera</i> (O.P.-C.)	+				+		
166.	<i>A. ramosa</i> Jacks.	+				+	+	+
167.	<i>Meioneta rurestris</i> (C.L.K.)	+		+				
168.	<i>M. beata</i> (O.P.-C.)	+						
169.	<i>Microneta viaria</i> (Bl.)	+		+	+	+	+	
170.	<i>Centromerus sylvaticus</i> (Bl.)	+						+
171.	<i>C. arcanus</i> (O.P.-C.)	+		+		+		+
172.	<i>C. laevitarsis</i> (Sim.)	+						+
173.	<i>C. incilium</i> (L.K.)	+						
174.	<i>C. aequalis</i> (Westr.)	+		+	+		+	
175.	<i>Macrargus rufus</i> (Wid.)	+		+	+	+	+	
176.	<i>M. carpenteri</i> (O.P.-C.)	+		+				
177.	<i>M. boreus</i> Holm.	+				+		
178.	<i>Diplostyla concolor</i> (Wid.)	+				+		
179.	<i>Pityohyphantes phrygianus</i> (C.L.K.)	+						
180.	<i>Bolyphantes luteolus</i> (Bl.)	+	+					
181.	<i>Bolyphantes alticeps</i> (Sund.)	+						
182.	<i>Lepthyphantes obscurus</i> (Bl.)	+						
183.	<i>L. cristatus</i> (Menge)	+					+	
184.	<i>L. mengei</i> Kulcz.	+	+					
185.	<i>L. flavipes</i> (Bl.)	+		+				
186.	<i>L. tenebricola</i> (Wid.)	+					+	
187.	<i>L. pallidus</i> (O.P.-C.)	+		+			+	
188.	<i>L. angulipalpis</i> (Westr.)	+		+		+		
189.	<i>Helophora insignis</i> (Bl.)	+	+					
190.	<i>Linyphia triangularis</i> (Cl.)	+	+			+		
191.	<i>L. (Neriene) clathrata</i> Sund.		+					
192.	<i>L. (Neriene) peltata</i> Wid.	+	+					
193.	<i>Microlinyphia pusilla</i> (Sund.)	+	+					

1983. ja 1984. aasta suvel kogus tookordne Tartu Riikliku Ülikooli bioloogiaüliõpilane M. Tina Viidumäel ämblikke oma diplomitöö tarvis (Tina, 1985). Et tema uurimus haaras rohurinde ämblikke, siis ZBI töötajad pöörasid oma retkedel vähem tähelepanu kahapüügile ning kogusid rohurinde ämblikke vaid valikuliselt.

1988. aastal tegi samblarinde ja metsakõdu sõelapüüke Viidumäel K. Elberg (ZBI). Tema pükidest määrati 34 ämblikuliiki, 2 neist olid Viidumäele uued.

Viidumäe Riiklikult Looduskaitsealalt koguti kokku 4839 ämblikuisendit, neist 1853 olid suguküpsed. Sõelapüügil saadi 1579 isendit (neist 671 suguküpsed), kahapüügid ja kvalitatiivne materjal andsid 632 isendit (neist 521 suguküpsed) ning M. Tina kahapüügid lisasid 2628 isendit (neist 661 suguküpsed).

Viidumäe looduskaitsealalt leitud ämblikud kuuluvad 193 liiki (tab. 1), neist 5 liiki leiti Eestist esmakordselt. Ämblike püügipunkte Viidumäel näitab joonis.

Ämblike püügikohad Viidumäe Riiklikul Looduskaitsealal (tähistatud märgiga ●).

Samblarinde mesofauna olulisemate rühmade osakaal %

Rühm	Viidumäe, 1984			Matsalu	Lahemaa	Vooremaa
	mai	juuli	september			
Teod (<i>Gastropoda</i>)	44	26	26	28—38	7—24	7—13
Ämblikud (<i>Aranei</i>)	14	15	14	14—21	30—50	15—19
Hulkjalgsed (<i>Myriopoda</i>)	10	8	10	13	—	—
Mardikad (<i>Coleoptera</i>)	11	12	14	14—27	10—21	38—50
Kiletiivalised (<i>Hymenoptera</i>)	10	23	21	2—13	2—13	2—10

Erinevalt varasemast materjali kogumisest (varem püüti leida võimalikult «puhtaid biotoope», s.o. ühtlase taimestikuga suuremaid alasid, ning võrrelda nende loomastikku omavahel) pöörati Viidumäel suuremat tähelepanu üleminekualadele, mis on liigi- ja isendirikkamad, sisaldades nii ühe kui ka teise kokkupuutebiotoobi liike.

Sambla- ja kõdukihi mesofauna oluliste rühmade osakaal Viidumäe Riiklikul Looduskaitsealal on mitmeti erinev, võrreldes teiste alade omaga (tab. 2). Paistab silma tigude rohkus, mis on kõrvutatav vaid Matsalu metsade omaga. Ämblikud seevastu on Viidumäel väikese osakaaluga — kõigest 14—15% mesofauna isendeist. Lahemaa varjukates metsades oli ämblikke kuni 50% samblarinde mesofaunast. Sedasama võib ütelda mardikate kohta: Viidumäel moodustavad nad ainult 11—14%, Vooremaa salukuusikus aga kuni 50% mesofauna isendeist. Hulkjalgsed eelistavad nähtavasti Lääne-Eesti metsi (Viidumäel 8—10%, Matsalus 13%). Seevastu oli nende osakaal Vooremaa ja Lahemaa metsade samblarindes nii väike, et nad arvati koos teiste väikeste rühmadega materjali hulka, mida nimetati *Muud*. Kiletiivalised, peamiselt sipelgad, on Viidumäe metsade samblarindes hästi esindatud.

Ämblikke leidub kõikjal — nii niisketes kui ka kuivades biotoopides, nii puuvõrades, põõsastel ja rohurindes kui ka sambla- ja kõdukihis. Märkatav on ämblike arvukus mõõdukalt niisketes, rikkaliku lehekõdu või arenenud samblarindega kuuse-lehtpuu-segametsades, kus ei puudu ka parajalt tihe põõsarinne. Loomtoidulistena on ämblikel oluline osa looduse tasakaalu hoidmisel. Toidukonkurentidena tulevad arvesse samades elupaikades liikuvad röövtoidulised mardikad, hulkjalgsed ja sipelgad.

Edasises on iseloomustatud Viidumäe metsatüüpide ämblikuliike.

Nõmmemännikud (ämblikke 17% mesofaunast; keskmine ämblike arv 14 isendit/m²) oma kuiva pinnase ja vähese taimestikuga määravad ämblike liigilise koosseisu. Ka puiskasvuta liivikulaikudel on samu ämbliku-liike, neist enamik üksikisendid. Need liigid on kuivade alade karakterliigid.

Viidumäe nõmmemännikute samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>T. pallens</i>	27
<i>S. incurvatus</i>	18
<i>M. pusillus</i>	7
<i>O. atomaria</i>	5
<i>W. cucullata</i>	5
<i>T. pygmaeum</i>	5
<i>M. laudatus</i>	5
<i>M. carpenteri</i>	5

Palumännikutes (ämblikke 9% mesofaunast; keskmine ämblike arv 10 isendit/m²) on ämblike liigiline koosseis lähedane nõmmemetsade omale. Ka siin esineb enamik liike üksikisenditena.

Viidumäe palumännikute samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>T. pallens</i>	35
<i>M. pusillus</i>	15
<i>C. guttata</i>	15
<i>C. trivialis</i>	10

Männinoorendikes (ämblikke 19% mesofaunast; keskmine ämblike arv 17 isendit/m²) on liike, kes olid seal enne istanduse rajamist, kui ka neid, kes lisandusid naaberbiotoopidest.

Viidumäe männinoorendike samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>M. pusillus</i>	49
<i>T. pallens</i>	11
<i>R. lividus</i>	5

Sarapuu alusvõsaga männikutes (ämblikke 17% mesofaunast; keskmine ämblike arv 19 isendit/m²) on elutingimused ämblikele soodsad, sest samblarindele on lisandunud ka lehekõdu. Ämblikuliikide valik mitmekesis-
tub, isendite arv suureneb.

Viidumäe sarapuuvõsaga männikute samblarinde valdavad ämbliku-
liigid %

<i>M. pusillus</i>	27
<i>M. sundevalli</i>	12
<i>T. pallens</i>	8
<i>N. reticulatus</i>	8
<i>T. terricola</i>	4
<i>C. brevis</i>	4

Kuusikute (ämblikke 18% mesofaunast; keskmine ämblike arv 11 isendit/m²) osatähtsus on Viidumäel väike. Sageli on ka nende puurindes mänd tähtsal kohal. Härgheina-, leselehe- ning mustikakuusikutes on samblarinne küll tihedam, kuid enamasti on ämblike arv siiski väike.

Viidumäe kuusikute samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>T. pallens</i>	36
<i>M. pusillus</i>	29
<i>C. aequalis</i>	6
<i>N. reticulatus</i>	5
<i>M. sundevalli</i>	5

Lehtmetsade all (ämblikke 15% mesofaunast; keskmine ämblike arv 17 isendit/m²) mõistetakse nii kuivi loo- ja sūrjametsi kui ka niiskemaid salu-lehtmetsi. Siia on arvatud ka rohkem või vähem kinnikasvanud puisniidu laigud. Tammel ja sarapuul on nendes metsades oluline koht.

Viidumäe lehtmetsade samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>T. pallens</i>	19
<i>D. picinus</i>	12
<i>M. sundevalli</i>	8
<i>M. pusillus</i>	7
<i>P. mengei</i>	7
<i>M. rufus</i>	5
<i>C. brevis</i>	4
<i>M. viaria</i>	4

Soometsade alla (ämblikke 18% mesofaunast; keskmine ämblike arv 31 isendit/m²) on arvatud segapuistuga madal soo servaalad ning niiskemad kõdusooturbaga kuuse-segametsad. Neid alasid iseloomustab suurem niiskus ning hästi väljakujunenud samblarinne või kõdukiht. Ämbliku-liikide arv on siin suurem, samuti isendite arv ühes püügis.

Viidumäe soometsade samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>T. pallens</i>	17
<i>M. pusillus</i>	14
<i>D. picinus</i>	9
<i>M. sundevalli</i>	8
<i>P. listeri</i>	4

Allikasoo (ämblikke 11% mesofaunast; keskmine ämblike arv 11 isendit/m²) on Viidumäe huvitavaim biotoop. Astanguid katvaist kõige kuivematest nõmme- ja palumetsadest alla laskudes satutakse otse kõige märjemasse biotoopi — allikasohu. Neid äärmusbiotoope eraldab kitsam või laiem üleminekuala, kus kohtab nii ühe kui teise biotoobi liike. Allikasoo liigid on niiskuselembesed, tuntud ka soistelt aladelt. Enamik liike on püükides üksikisenditena.

Viidumäe allikasoo samblarinde valdavad ämblikuliigid %

<i>O. trux</i>	10
<i>H. pusilla</i>	8
<i>P. pumila</i>	8
<i>M. pusilla</i>	8
<i>C. laevitarsis</i>	8
<i>P. hygrophilus</i>	6
<i>C. brevis</i>	6

Allikasoo sisse jäävad rabataimestikuga väikesed saarekesed ja raba-vöödid. Niisuguse miniatuurse rabaala servast pärineb liigi *Micrargus laudatus* leid. Just niisamasuguse miniraba äärest leiti seda ämblikuliiki Ruhnu saarel.

Viidumäe uurimistööd lisasid Eesti ämblike nimestikule 5 uut ämbliku-liiki.

1. *Haplodrassus silvestris* (Bl.) — 24. 05. 84 Kivesselja tammemetsa vaheliselt teelt 1 ♂.

Euroopa liik. Leitud Lõuna-Rootsist ja Lõuna-Soomest, ka Ölandilt ja Gotlandilt. Inglismaal laialt levinud, kuid vähearvukas.

2. *Clubiona terrestris* Westr. — 21. 05. 84 Suurmäe salulehtmetsast 1 ♂ sõelapüügist.

Euroopa liik. Leitud Rootsi lõunaosast, ka Ölandilt ja Gotlandilt. Inglismaal tavaline.

3. *Tricca lutetiana* (Sim.) — 26. 05. 84 Upsi teeristilt kuuse alusmet-saga männikust 1 ♂.

Leitud Kesk- ja Lõuna-Euroopas metsastepist ning teistelt kuivadelt aladelt.

4. *Theridion pallens* Bl. — 22. 05. 84 Audaku alt allikasoo 1 ♂ sõela-püügist. M. Tina leidis ka rohurindest.

Leitud Euroopas ja Põhja-Aafrikas, Soomes ja Rootsis ainult lõuna-osas. Inglismaal tavaline.

5. *Araneus alpicus* (L. K.) — 9. 07. 84 Upsi kõrgest männikust 1 ♀; 10. 07. 84 Kivesselja tammemetsast 1 ♀.

Euroopa liik. Leitud Põhja-Rootsist, P. Palmgreni arvates võiks olla ka Soomes. Inglismaal väga haruldane, Kesk-Euroopas esineb Karpaa-tides.

Nende liikide leidmine oli ootuspärane. Meil on need liigid oma leviku põhjapiiril. Varem on neid leitud teistelt Läänemere maadelt meie laiuskraadilt (*H. silvestris*, *C. terrestris*, *T. pallens*) või Kesk-Euroopa stepialadelt (*T. lutetiana*). Üks liik (*A. alpicus*) on tuntud mägedest.

Viidumäelt leitud ämblikuliikide arv 193 moodustab Eestis kindlaks tehtud ämblikuliikide arvust 37%. Lahemaal on see näitaja 51%, Matsalus 41%, Vooremaa statsionaaris 22%. Viimati nimetatud pole aga võrreldav teiste aladega, sest seal on tegemist ainult ühe metsatüübiga — salukuusikuga. Ämblikuliikide arvu on raske hinnata, see sõltub maastiku liigestatusest, biotoopide mitmekesisusest, kuid väga suurel määral ka uuritud isendite arvust (Lahemaalt 11 500, Matsalust 5 250, Viidumäelt 4 839, Vooremaalt 4 600 ämblikku). Olulised erinevused liikide ja isendite arvus ilmnevad ka aastate lõikes. Eriti mõjuvavad ilmastikutingimused rohurinde loomastikku. Samblarinde loomastik allub vähem ilmastiku muutustele — nii liikide kui ka isendite arv muutub minimaalselt, ka sesoonseid arvukuse muutused on ebaolulised.

Ämblike arvukust samblarindes hinnatakse isendite arvu järgi ühel ruutmeetril. Ka need arvud olid Viidumäel väiksemad kui teistel uurimisaladel (tab. 3): Viidumäel 10—31, Matsalus 21—27, Vooremaal 25—29, Lahemaal 39—87 isendit/m². Viidumäe astangupealsed männimetsad on kuivad, hõreda taimestiku ja õhukese kõdukihiga. Pinnases elavatele loomadele on need vähem sobivad. Siin elavad ämblikuliigid on kas laia ökoloogilise amplituudiga või kitsalt kohastunud kuivadele aladele (tab. 1 tulbad 5—9 näitavad samblarinde ämblikuliikide jaotumust biotoopide järgi; tulp 4 näitab rohurinde ämblikuliike).

Tabel 3

Keskmine ämblike arv samblarindes	
Leiuuala, metsatüüp	Isendeid 1 m ² kohta
Lahemaa, Altja nõmmemets	39
palumets	79
samblakuusik	79
härghainakuusik	87
Lahemaa, Vainopea laanekuusik	77
mustikakuusik	78
Matsalu, Alaküla lehtmets	27
Matsalu, Puise lehtmets	21
Vooremaa salukuusik I	25
Vooremaa salukuusik II	39
Viidumäe nõmmemännik	14
palumännik	10
männik sarapuuvõsaga	19
kuusik	11
lehtmets	17
soomets	31

Valdavate ämblikuliikide poolest on kõrvutatavad alad sarnased: liigid *Tapinocyba pallens* ja *Minyriolus pusillus* olid ka Viidumäel teistest liikidest tunduvalt arvukamad. Ühes metsatüübis valdas üks, teises teine liik. Väike arv liike oli küll keskmisest veidi suurema arvukusega, kuid neid oli isendiliselt valdavast liigist märgatavalt vähem. Enamikku liike aga kohtas üksikisenditena.

Viidumäe ämblikuliikide arv võib edaspidise uurimisega kasvada, eriti harva ja enamasti üksikisenditena kohatavate liikide võrra.

TÄNUAVALDUS

Uurimus on valminud Zooloogia ja Botaanika Instituudis Viidumäe Riikliku Looduskaitseala maismaa selgrootute inventariseerimise teema osana. 1988. ja 1989. aastal finantseeris uurimisi Saaremaa Metsamajand instituudiga sõlmitud lepingu põhjal. Tänan kõiki tööle kaasaaitajaid, eriti Viidumäe Riikliku Looduskaitseala direktorit M. Reitalu.

KIRJANDUS

- Vilbaste, A. 1979. On the spider fauna of the Vooremaa hardwood-spruce forest. — In: Spruce Forest Ecosystem: Structure and Ecology. 2. (Estonian IBP Report. 12.) Tartu, 41—69.
- Vilbaste, A. 1982. Matsalu Riikliku Looduskaitseala ämblikefaunast. — Rmt.: Eesti NSV Riiklike Looduskaitsealade teaduslikud tööd. 3. Valgus, Tallinn, 56—69.
- Vilbaste, A. 1988. Lahemaa Rahvusparki ämblikest. — Rmt.: Lahemaa uurimused. 3. Rahvusparki looduse inventeerimine. Valgus, Tallinn, 105—119.
- Tina, M. 1985. Viidumäe Riikliku Looduskaitseala rohurinde ämblikefauna. Diplomitöö Tartu Riikliku Ülikooli zooloogia kateeder, Tartu, 1985. (Käsikiri.)

SPIDERS (*ARANEI*) OF THE VIIDUMÄE STATE NATURE RESERVE

Asta VILBASTE

The Viidumäe State Nature Reserve (area 1194 ha) is situated on the Island of Saaremaa in Estonia. The area is characterized by the diversity of higher plant species (over 600). There also grow a large number of rare plants for which West Estonia is their distribution area limit. 33 species have been included in the Red Data Book of Estonia. One species, *Rhinanthus osiliensis*, is endemic for the Island of Saaremaa. Owing to the variety of habitats and to the diversity of plant life on the Viidumäe reserve, invertebrates, including spiders, can also be represented in great numbers there.

For the present investigation 4839 specimens of spiders (among them 1853 adults) were collected with the help of an entomological net and sieve, and one by one by hand from plants, stones, logs etc. 193 species (37 per cent of all the spider species found in Estonia) were recorded. Five species (*Haplodrassus silvestris*, *Clubiona terrestris*, *Tricca luteitiana*, *Theridion pallens*, and *Araneus alpicus*) are new to Estonia. At present it is the northern limit of their known distribution range. The occurrence of spider species in various forest types and swamps is given in Table 1. Column 3 contains the species that have been deposited in the collection of the Institute of Zoology and Botany. In column 4 the species collected by Ms. Mai Tina in 1983—84 and given in her diploma thesis at Tartu University are presented. The species found in pine forest are listed in column 5; spruce forest, column 6; deciduous forest, column 7; swampy forest, column 8; and swamp, column 9. The values of group dominance of spiders and other major groups of mesofauna at Viidumäe and in the analogously studied areas in Estonia are presented in Table 2. The average number of spider specimens in sieve samples per 1 m² was 10—19 in various types of pine forest, 11 in spruce forest, 17 in deciduous forest and 31 in swampy forest. The dominating spider species of the moss layer in different forest types and swamps are listed.

ПАУКИ (ARANEI) ВИЙДУМЯЭСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ЗАПОВЕДНИКА

Аста ВИЛЬБАСТЕ

Вийдумяэский государственный заповедник в западной части острова Сааремаа (Эстония) является по природным условиям очень своеобразным. На территории заповедника найдено более 600 видов высших растений, при этом много редких и даже один эндемик. Такое множество и разнообразие видов ожидаются и среди беспозвоночных животных, в частности среди пауков.

Сборы пауков производились энтомологическим сачком и с помощью энтомологического сита. Всего было собрано 4839 экземпляров и обнаружено 193 вида. 5 видов оказались новыми для списка пауков Эстонии (*Haplodrassus silvestris*, *Clubiona terrestris*, *Tricca lutetiana*, *Theridion pallens*, *Araneus alpicus*). На острове Сааремаа все эти виды находятся на северной границе своего ареала. Для отдельных типов лесов и болот указываются доминирующие виды и приводится среднее количество особей пауков в сборах энтомологическим ситом. Данные сравниваются с данными, полученными при сборах на других заповедных территориях Эстонии. Среди найденных видов два — *Tarinoscyba pallens* и *Minyriolus pusillus* — оказались по количеству экземпляров очень многочисленными. Численность некоторых видов была средней, а большинство являлись редкими.